

ПРОБЛЕМА КОМПЕТЕНЦІЙ В МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ

Світлана ГРОЗАН (Кіровоград)

Постановка проблеми. Характерні для кінця ХХ – початку ХХІ століття зміни в характері освіти, її спрямованості, цілях, змісті – все більш явно орієнтують її на «вільний розвиток людини», на творчу ініціативу, самостійність учнів та студентів, конкурентоспроможність, мобільність майбутніх фахівців. Зміни цілей освіти які відбуваються у світі, що співвідносяться, зокрема, з глобальними завданнями забезпечення входження людини у соціальний світ, її продуктивної адаптації в цьому середовищі, викликають необхідність постановки питання забезпечення освітою більш повного, особистісно і соціально інтегрованого результату.

В якості загального визначення такого інтегрального, соціально-особистісного феномену як результат освіти в сукупності мотиваційно-ціннісних та когнітивних складових і виступило поняття «компетенція / компетентність».

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам організації навчального процесу у вищій школі на компетентнісній основі присвятили свої дослідження І.Бех, Н.Бібік, О.Овчарук, Н.Побірченко, О.Пометун, О.Савченко, С.Сисоєва, А.Хуторської та ін.;

основи особистісно зорієнтованого навчання розглядали І.Бех, Л.Паламар, В.Рибалка, В.Семиченко, В.Серіков, О.Турянська, І.Якиманська та ін.; на розвитку інформаційно-навчального середовища вишу зосередили увагу В.Биков, Л.Білоусова, М.Бухаркіна, М.Запрудський, Ю.Жук та ін. Питання фахової компетентності майбутнього вчителя як передумову його майбутнього професіоналізму розглядали у своїх роботах І.Зязюн, Л.Масол, О.Олексюк, О.Отич, В.Радул, О.Рудницька, Л.Хомич та ін.; проблемам професійної музично-педагогічної підготовки майбутнього педагога-музиканта присвячені дослідження Е.Абдулліна, Л.Арчажнікової, Л.Масол, О.Михайличенко, О.Ніколаєвої, О.Олексюк, Г.Падалки, В.Черкасова, О.Щолокової та інших вітчизняних та зарубіжних вчених.

На рівні дисертаційних досліджень формуванню фахової, методичної, комунікативної, музично-виконавської, поліхудожньої, полікультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва присвячені праці О.Добжанської, М.Михаськової, Т.Підварко, Є.Проворової, С.Світайло, Л.Теряєвої, Н.Цюлюпи, Цзян Хепіна, Л.Чередниченко.

Мета статті полягає в аналізі науково-дослідної літератури та визначенні сутності поняття «компетентність».

Виклад основного матеріалу. Компетенція в перекладі з латинської мови означає коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом.

На думку Р. Селевко, компетенція це готовність суб'єкта ефективно організувати внутрішні і зовнішні ресурси для постановки і досягнення мети. Під внутрішніми ресурсами розуміються знання, вміння, навички, надпредметні вміння, компетентності (способи діяльності), психологічні особливості, цінності і т. п. Компетентності – якості, набуті через проживання ситуацій, рефлексію досвіду.

Отже, з'явилася необхідність визначитися у самому понятті «компетенція». Під компетенцією нами розуміється коло питань, в яких людина володіє знанням і досвідом, що дозволяє їй бути успішною у власній життєдіяльності.

Компетентнісний підхід передбачає чітку орієнтацію на майбутнє, яка проявляється в можливості побудови своєї освіти з урахуванням успішності в особистісній і професійній діяльності. Компетенція проявляється в умінні здійснювати вибір, виходячи з адекватної оцінки своїх можливостей у конкретній ситуації, і пов'язана з мотивацією на безперервну освіту.

Запровадження компетентностей у нормативну і практичну складову освіти дозволяє вирішувати проблему, типову для сучасної школи та середньої і вищої освіти, коли учні чи студенти можуть добре оволодіти набором теоретичних знань, але відчувають значні труднощі в діяльності, що вимагає використання цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань або проблемних ситуацій.

Останнім часом з'явилося багато досліджень, присвячених проблемі компетентності вчителів, зокрема й учителів музичного мистецтва. Деякі засновані на загально-прийнятій класифікації компетентностей. Наприклад, у дослідженні О. Грибкової наведена наступна структура компетентностей вчителя музики.

Ціннісно-сміслові компетентності: вільне орієнтування в просторі музичного мистецтва, здатність до виявлення і оцінки необхідних для професійної діяльності напрямків музики, її стилів, видів та жанрів, а також окремих творів, високий рівень розуміння образного змісту та власного музичного (вокального) звуку.

Загальнокультурні компетентності: рівень загальної культури педагога-музиканта, широта його поглядів, глибина і

різноманітність інтересів, здатність співвідносити образи у різних видах мистецтва, орієнтуватися в загальному історичному русі культури, розуміти самоцінність кожного історичного етапу в плані його художніх проявів, бачити актуальні для того або іншого часу види мистецтва та розуміти їх взаємозв'язок з загальним плином культури.

Навчально-пізнавальні компетентності: вироблена вже на ранньому етапі освітнього процесу потреба в щоденній праці, у наполегливих заняттях щодо освоєння світової та національної музичної спадщини, вдосконалення навичок володіння музичним інструментом (голосом, технікою диригування).

Інформаційні компетентності: весь спектр напрямків, пов'язаних із пошуком та засвоєнням професійної інформації, включаючи різноманітні нотні, аудіо – і відеоматеріали, а також безпосереднє сприйняття музики яка звучить під час концертів або записів.

Комунікативні компетентності: розвинена здатність творчого спілкування в процесі спільного музикування, співу в хорі, ансамблі тощо.

Соціально-трудова компетентність: наявність не тільки здібностей, але й усвідомленої потреби у щоденній праці, у постійному прагненні до продуктивної художньої творчості.

Компетентності особистісного самовдосконалення: неухильне просування шляхом удосконалення виконавської, артистичної, педагогічної майстерності тощо.

Сучасні зарубіжні та вітчизняні дослідники шукають нові моделі професійної компетентності педагога-музиканта. Наприклад, в деяких дослідженнях специфічні професійні компетентності музиканта представлені у вигляді спеціальних компетентностей двох основних різновидів:

1. Компетентності в області розпізнавання та інтерпретації музичного тексту (текст – музика (звучання) – текст). Компетентності цього роду – розпізнавання і інтерпретація тексту – універсальні всередині професійного середовища і забезпечуються здебільшого (але не виключно) природними слуховими даними, знанням і розумінням.

2. Спеціальні технічні (інструментальні) компетентності. Компетентності цього роду спеціалізовані, часто – дуже вузько, і забезпечуються здебільшого (але не виключно) уміннями і навичками.

В дослідженні Ж. Кармазіної компетентності педагога-музиканта об'єднані в основні блоки: 1) психолого-педагогічний; 2) методико-технологічний; 3) мотиваційно-дослідний;

4) професійно-музичний; 5) художньо-творчий. Згідно з дослідженням, психолого-педагогічні компетенції вчителя музичного мистецтва виступають як узгодженість між його знаннями, практичними вміннями і реальним поведінкою, демонстрованою у процесі педагогічної взаємодії.

Методико-технологічні компетенції близькі педагогічним. Вони виступають у вигляді проблемно-тематичного планування індивідуальної та групової форм методичної роботи, застосування на уроках інноваційних технологій педагогіки мистецтва.

Мотиваційно-дослідницькі компетенції є показниками самоосвітньої та дослідницької діяльності. У цьому блоці знаходить місце стратегія власного професійного розвитку.

Професійно-музичні компетенції. У цьому блоці об'єднані компетенції, рівною мірою притаманні як спеціальним (музичним) вмінням і навичкам вчителя музичного мистецтва, так і його педагогічним установкам й особистісним якостям.

Художньо-творчі компетенції, будучи самостійним компонентом музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, пронизують всі інші, вище названі, оскільки їх «особливістю є наявність в її складових художньо-творчого компонента» (за Арчажниковою Л. Р.).

У дослідженні Е. Сизової особливості функціонування музиканта розглядаються як сукупність чотирьох різновидів музичної діяльності, які, так чи інакше, присутні в будь-якому вигляді музичної творчості: музично-слухова, музично-аналітична, музично-виконавська, музично-педагогічна. Вони відображають видову специфіку музичної компетентності, яка виступає як основа формування професійної компетентності фахівця. При цьому музично-педагогічна діяльність об'єднує в собі всі інші види діяльності, отже, музично-педагогічна компетентність також базується на компонентах музично-слухової, музично-аналітичної, музично-виконавської компетентності.

Робота музиканта в режимі педагогічної діяльності обумовлює застосування всього комплексу професійних знань, умінь, навичок та охоплює ціннісно-мотиваційну, індивідуально-психологічну, когнітивну та діяльнісну сфери особистості.

Висновки. В даний час право визначати найбільш підходящі і потрібні компетенції дані вищим навчальним закладам. Це, звичайно, дає

можливість створити більш конкретну картину у визначенні необхідності фахівця в даному регіоні, так як замовлення майбутніх роботодавців формує специфіку діяльності випускника, що дозволяє більш предметно звернутися до потреб суспільства, зробити необхідні зміни або коригування освітнього процесу з підготовки фахівця.

Але, враховуючи різноманіття форм здобуття музичної освіти в Україні сьогодні (дитячі музичні школи, гуртки, студії, музичні училища, музичні академії, вищі навчальні заклади культури і мистецтва, музично-педагогічні та мистецькі інститути та факультети педагогічних університетів тощо), для збереження єдиного освітнього простору у сфері музичної освіти повинні зберігатися єдині вимоги, існувати цілісні освітні програми за певними напрямками.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Байденко В. І. Компетентнісний підхід до проектування державних освітніх стандартів вищої професійної освіти / В. І. Байденко. – М., 2005. – 87 с.
2. Грибкова О. В. Теорія і практика формування професійної культури педагога-музиканта / О. В. Грибкова. – М., 2009. – 165 с.
3. Зимняя І. А. Ключові компетенції – нова парадигма результату освіти // І. А. Зимняя // Вища освіта сьогодні. – М., 2003. – № 5. – С. 78–96.
4. Казурова А. С. Проблеми державного освітнього стандарту вищої професійної музичної освіти: досвід і перспективи / А. С. Казурова. – М. : Дослідницький центр проблем якості підготовки фахівців, 2005. – 93 с.
5. Кармазіна Ж. Б. Художня самоосвіта вчителя музики як умова розвитку його професійної компетентності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Ж. Б. Кармазіна. – М., 2009 – 25 с.
6. Сізова Е. Р. Професійна компетентність фахівця-музиканта: структура, зміст, методи розвитку / Е. Р. Сізова // Вища освіта сьогодні. – 2007. – № 11. – С. 36–39.
7. Татур Ю. Р. Компетентність у структурі моделі якості підготовки фахівця // Вища освіта сьогодні / Ю. Р. Татур. – М., 2004. – № 3.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Грозан Світлана Вікторівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.